

cubitus.⁴ Hi ha així mateix el nostre mot en altres textos de data molt antiga, i en algun es presenta ja en la forma que després s'ha generalitzat: *colzes* en un doc. dels Hospitalers, de l'any 1325: «Ab longues ales que passen les *colzes*» (Miret, *TemplH*, p. 363). I és certament allò que aviat predomina: «molt prèst feren tallar e cusir les camises: e feren-les fer un poch largues, e les mànegues curtes fins al *colze*, perquè no-ls torbassen en lo combatre», JoMartorell (Ag. I, 167); «dol-me la squena, / muscles e *colzes*, / tinc torts los polzes / —», JRoig (*Spill*, 16219); «PARTS DEL COS: lo bras, del muscle al *colser*: humerus, radius --- lo *colser*: cubitus», OPou (*ThPn*., 248, ço que correspon a una pronúncia *colze*); igualment figura *colze* en la Cròn. del Cerimoniós, en el *Curial*, etc. Però aquest predomini no fou sense llarg debat ni mancat de matisos més menuts si bé no ben coincidents.

Al *Libre de Daniel*, S. xv, tenim l'acc. 'colzada, mesura' en una forma pràcticament com la moderna, però no del tot: *couse* en el v. 283, *colze* en el v. 230. Justament és aquesta la que va conduir, per simplificació articulatòria, a la rossellonesa *codze* que ja hem vist, i que tornem a tenir, ara ben clarament, *coize*, en docs. ross. de 1550 i 1564 (cf. *cozera*=*colzera*, infra, tot en l'*InuLC*. d'Alart); i l'ensordiment d'aquesta el tenim avui en pobles fronterers del llgd.: *al kútsa* a Vingrau (ja llgd.), i a Formiguera de Capcir (1960). La forma amb *-d-*, que hem vist en un passatge de Llull i en un dels de les *VidesR*, és la que molts han cregut resultat normal de la fonètica. I no nego que era un resultat teòricament natural, i que es repeteix encara en altres fonts: «han de loch 20 *coldes* --- 40 *coldes* ---»; en una de 1373 que crec escrita a Tortosa (*BABL* XII, 36); i en algun passatge eiximenià: «se edificà en la ylla de Rodes e en la ciutat, la ymatge de <I> sol apellada lo gran Colouseu, feta a reverència del sol, lo qual colien axí com a Déu: aquesta imatge era tota de coure e havia setanta *coldes* d'alt» (*Regiment*, c. 38), si bé és veritat que l'ed. Bulbena en aquesta mateix passatge porta *colzes*. Acabem ja d'indicar les variants. Es pronunciat amb *o* tancada, sembla que pertot.²

La única d'aquestes variants que es mostra important i suscita escrúpols —puix que el canvi de *u* en *l* no ens pot sorprendre, recordant *malat*, *altar-se*, *galta*, *delme*, *gual*, *arrel*, etc.— és *colde/coude* en lloc de *colze* < *couze*. ¿Una *-r-* intervocàlica no havia de parar en *-d-*? Per això Kuen (*BDC* XVII, 46-50) sostingué (recollint un juvenívol i lleuger suggeriment de Spitzer) que *colze* és una alteració de *colde* per contaminació de *polze* POLUCEM (i així ho repeteix *AlcM*). «Mettre ainsi le *pouce* dans le *coude*», protesta Grammont «c'est adopter une voie qui conduit tout droit à se mettre le doigt dans l'oeil», amb tanta gràcia com justícia, revoltant-se contra aqueixes llibresques combinacions de mots, contra malabarismes estrafalaris que solament fan efecte als que operen mecànicament amb els mots a la manera del jugador de solitaris, *in anima vili*, en un món de cartolina sense esperit. I aquí no hi ha «boutade», perquè el Mestre

explicava com la posició extra-dèbil de la fi d'esdrúixol havia de produir aquests afebliments d'oclusiva agreujats: tal com *-icu* en fi d'esdrúixol deixa anullar totalment la seva *-c-*, i així tenim *-ATI(C)U* > *adye* (> *-atge*), *MONICU* (per *MONACHUS*) > *monge*, *DOMINICUM* > *domenge*, *VINDICAT* > *venja*, tot i que «normalment» (de fet una cosa i altra ho són de normals) havia de conservar-la com a *-g-* (*FRICARE* > *fregar*); per això *SARCOPIA(G)US* esdevingué fr. ant. *sarcueu*, *RODOMAGUS* > *Rodómo* > *Rouen*, *Riom*, etc., amb una caiguda radical i prematura de la *-g-* que ha de remuntar fins a l'Antiguitat; i en *ALBINGAUNUM* > *Albenga*, *WAPPINCUM* > *Gap* queien fins tot nasals o combinacions de nasals. ¿Tenia, doncs, res de remarkable que en aqueixa posició, així com la *-c-* s'equiparava a *-g-* i desapareixia d'hora, la *-r-* fos tractada com una *-d-* de les altres posicions, i parés en *-z-* (com la de *TEPIDA* > *tébeza*, *LAMPREDA* > *llampresa*)? *QUOMODO* anul·lava la seva *-d-* tan d'hora i radicalment que no queda res de tot l'acabament del mot i resulta *com*; *CANNAPU* passa a *cànem*, tal com *JACOBUS* a *Già-como* i *Jacme*.

I les confirmacions de detall es troben a grapats. Si *MALE HABITA* ens ha donat *malauta* > *malalta* és perquè hi férem síncope abans que la *-r-* hagués començat a evolucionar; però en altres parlars es va arribar a la sonorització, i llavors entra en certs punts el tractament que ens interessa, i en el gascó del Gers el mot és *malauzo* (*Durrieux* II, 358); en català mateix tals formes amb *-iu* primerenc (en lloc de *-ITU*) degueren produir-se, car ha de venir d'això el derivat *malavejar* (< *malave(d)ejar*) 'malaltejar', oc. ant. *malavejar* «être malade», *malàve*, «malade», *malaveg* «maladie». *Carcolze*, poble del Baridà, és el que l'Acte de la Seu de 839 anomena *Carcóbite* (bc. *KARRI-KO BIDE* 'camí del penyal'). El mot *LENDÏTE*, que ha donat el fr. *lente* 'llémena', oc. ant. *lende*, en el territori intermedi entre les dues llengües (punts 611, 603, 702, 801 i 806 de l'*ALF*) apareix com a *lenze* (**léndeze*), amb certa estranyesa de Gamillscheg (*ARom.* VI, 1922, 68).

En fi la prolongació Nord del mot *colze* en els parlars llgd. i fprov. presenta també una consonant *-z-* (o la seva succedània *r*) en lloc de la *-d-*: tol. *couyze* «coude» (*Doujat*, *Visner*), i igual a la regió de Narbona, *Beziers* i *Lezinhan*, i encara en el *Roergue* i el *Carcí*, *s'acouirà* «s'acouder» en el *Tarn* (*Gary*); mentre que més al Sud, a l'Aude, tenim la forma *coudze* fins a la frontera catalana (*BhZRPb.* LXI); ara bé en aquesta zona *-iud-* ha d'esdevenir *-uid-* i la *-z-* sofreix rotacisme a cada pas (cf. aran. *airina* < oc. ant. *aizina* = cat. ant. *aina*, mod. *eina*) (*Zaun*, *BhZRPb.* LXI, 66-67); i en alguns pobles del Valais tenim *ködzo* (a *Chamoson*, *Zauner*, *RFgn.* XIV, 443-4). En fi tinguem en compte, per a la nostra debilitació desusada en *-z-* i amb zero < *-c-*, que aquesta almenys es troba també eliminada a la fi d'esdrúixol en parlars romànics tan conservadors com els de Sardenya: *domèstia* DOMESTICA, *bidriu* VITRICUS, *bidriu* UMBILICULUS, i això no sols en campidanès antic i modern, sinó fins en el *Conaghe* de Bonàrcado que és dels Ss. XII-XIII i d'un